

References

1. Kiselova A.A. Rol vykladacha v motyvatsii navchalnoi diialnosti / A.A.Kiselova // Odeskyi lnhvistychnyi visnyk: naukovo-praktychnyi zhurnal. Spetsialnyi vypusk za materialamy Vseukrainskoho kruhloho stolu "Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam) u vyshi: formuvannia movnykh i komunikatyvnykh umin studenta", 10 kvitnia 2015 roku. – 2015. – S.41–49.
2. Komar O.A. Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnoi tekhnolohii: dys. d-ra ped. nauk: 13.00.04. / O.A.Komar. – Uman, 2011. – 512 s.
3. Kraevskiy V. V. Obshchye osnovy pedahohyky: uch. dlia stud. vyssh. ped. uch. zaved. / V. V. Kraevskiy. – M.: Yzdat. tsentr "Akademyia", 2008. – 256 s.
4. Kratyky psykhologhycheskyi slovar / [sost. L.A. Karpenko; pod red. A.V.Petrovskoho, M.H. Yaroshevskoho]. – Rostov n/D : Fenyks, 1998. – 512 s.
5. Kurliand Z. N. Pedahohika vyshchoї shkoly: Navch. posib. / Z. N. Kurliand, R. I. Khmeliuk, A. V. Semenova, I. O. Bartienieva, I. M. Bohdanova. – 3-ye vyd., pererobl., dopovn. – K.: Znannia, 2007. – 495 s.
6. Tatur, Yu. H. Vysshee obrazovanye: metodolohyia y opyt proektyrovanyia : Ucheb. posobyе po napravleniyu Pedahohyka prof. obrazovanyia : Dlia systemy podhot. y rovnyshenyia kvalyfykatsyy prep. / Yu. H. Tatur. – M. : Lohos : Unyversytetskaia knyha, 2006. – 252 s.
7. Frumyn Y. D. Puty ynnovatsyonnoi shkoly / Y. D. Frumyn // Dyrektor shkoly. – 1993. – № 4. – S. 59–64.

Одержано статтю: 5.02.2018

Прийнято до друку: 19.02.2018

УДК 130.2:378:347.96

DOI: 10.15330/esu.12.83-90

Любов Зеліско,

кандидат педагогічних наук, доцент,
"Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника" (м.Івано-Франківськ, Україна)

Lyubov Zelisko,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
skrynnyk@ukr.net

РОЗВИТОК ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАГІСТРА ПРАВА В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗВО

THE DEVELOPMENT OF SPIRITUAL POTENTIAL OF MASTER'S DEGREE OF RIGHT IN CONTEXT OF CULTUROLOGY OF EDUCATIONAL PROCESS OF HEI

У статті прослідковуються процеси духовної наповненості особистості магістра права на засадах теоретично-методологічного аналізу культурологічно визначених сутностей освітньо-виховного процесу. Підкреслюється, що тільки духовність визначає магістра права, як повноцінну особистість, котра прагне до реалізації загальнолюдських і національних цінностей у правовому полі.

Ключові слова: *духовна культура, духовність особистості, духовний імператив, культурна свідомість, правосвідомість.*

In the article the processes of spiritual fillingness of personality of master's degree of law are argumenting on principles in theory methodological to the analysis cultural certain essences educationally educate to the process. It is underlined that only spirituality determines the master's degree of law, as valuable personality which aspires to realization common to all mankind and national values in the justice space.

The actual model of spiritual development of personality is opening the process of spiritual self identity of the humanity, the result of which is it spiritual ascent on the top of perfection:

from natural to social and farther, from social – to spiritual identity. What “constructions” of spiritual development of young man can be defined, having regard the cultural paradigm of modern space? The result of human ascent to perfection is priceless biological, social and spiritual experience, what spirit gets in the display in differently essence of personality, which makes maintenance of spirituality. By the major condition of genesis education which life of spirit is not possible out of comes forward development of spirituality. Main setting of education – to do a man in all respects by a spiritual creature. Unlike natural human senses of limited by local authorities, a well-educated spirit acquires ability to accept for itself the worlds pure and proper, not snapped to in the hard scopes of prejudices, be opened both to the past and modern and the future.

Antropological paradigm of spirituality determines a person as subject of culture which goes out on the special perception of the world, on the dynamics of search of the place in social and cultural time-space and follows in vital functions the greatest ideals of blessing, justice, truth, beauty.

The ways of expansion and deepening of understanding are examined morally spiritual to gap-fillingness of personality on principles the analysis cultural certain features of development of spirituality of the future specialist including the personality oriented methods of educational process.

Key words: spiritual culture, spirituality of personality, spiritual imperative, cultural consciousness, sense of justice.

Постановка проблеми. Запропонована нами модель духовного розвитку особистості відображає процес духовної самоідентифікації людини, результатом якого є її духовне сходження на вершину досконалості: від природного до соціального і далі, від соціального – до духовного “Я”. Які “механізми” духовного розвитку молодшої людини можна визначити, беручи до уваги культурами сучасного простору? Результатом людського сходження до досконалості є безцінний біологічний, соціальний та духовний досвід, який дух отримує у своєму прояві в багатовимірній сутності особистості, котра складає зміст антропологеми духовності. Найважливішою умовою генезису і розвитку духовності виступає освіта, поза якою буття духу не можливе. Головне призначення освіти – зробити людину в усіх відношеннях духовною істотою. На відміну від природних людських почуттів обмежених локальними сферами компетенції, освічений дух набуває здатності приймати в себе світи суцього і належного, не замикається в жорстких рамках упереджень, бути відкритим як до минулого, так і сучасного та майбутнього.

Антропологема духовності визначає особу як суб’єкта культури, що виходить на особливе світосприйняття, на динаміку пошуку свого місця в соціокультурному часі-просторі і керується у життєдіяльності найвищими ідеалами блага, справедливості, істини, краси.

Метою статті є розширення та поглиблення розуміння морально-духовної наповненості особистості на засадах теоретико-методологічного аналізу культурологічно визначених особливостей розвитку духовності майбутнього фахівця шляхом використання особистісно-орієнтованих методів навчального процесу у цілому та при викладанні курсу “Духовна культура українського народу у світовому контексті”, для магістрів спеціальності “Правознавство” зокрема.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи духовність як внутрішню сферу самозаявлення людини, її апіорну здатність творити свій власний світ вимог і оцінок та відображати через інтелектуальний і духовно-психологічний потенціал реальну дійсність, відповідно до своїх життєвих ідеалів і своєї людської гідності, ми

насамперед прагнули представити дану категорію як соціокультурний феномен, котрий допомагає особистості усвідомлювати самоцінність власного внутрішнього світу, свою унікальність і водночас причетність до смислів буття, заявлених у загальнолюдських цінностях культури [2, с. 218]. Саме за такої умови кожний окремий факт буття людини, її життєдіяльності стає важливою подією культури з усіма притаманними їй духовними взаємозв'язками і взаємозалежностями. Адже логіка змісту культури сприяє прагненню особистості піднятися над емпіричною обмеженістю своєї вітальної сутності або ж над корпоративними інтересами найближчого соціального оточення. Як виразник духовних змістів культури, вона не може бути заручником своєї природної і соціальної обмеженості.

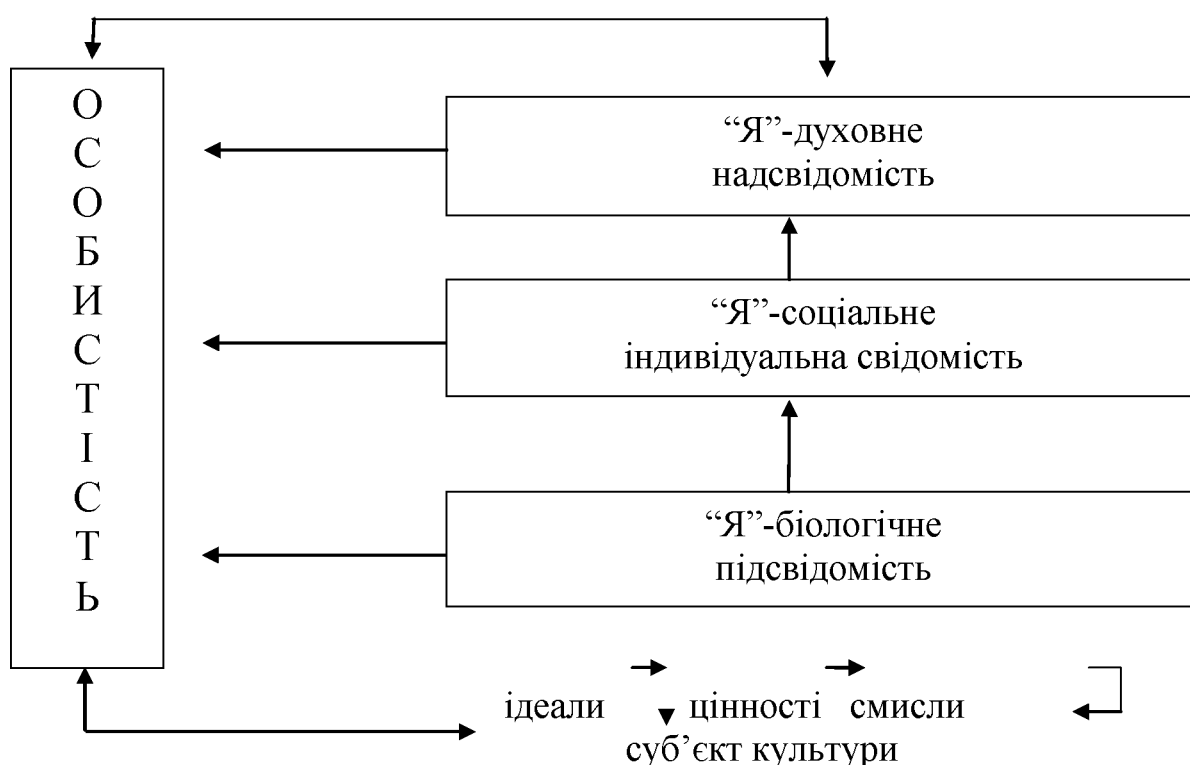

Рис. 1. Психолого-культурологічна модель духовного розвитку в контексті ціннісної та смислової самоідентифікації особистості як суб’єкта культури

Сьогодні освіта поки що не заявила себе в ролі головного фактора, який визначає динаміку розвитку культурного простору у цілому. І саме культурологічні змісти освітнього процесу можуть сприяти виконанню вищою школою відповідних функцій, які визначаються через:

- здійснення якісної підготовки майбутніх фахівців, здатних вирішувати нагальні проблеми в соціокультурній та техногенній сфері;
- формування світоглядних переконань і підґрунтя життєтворчості високоосвіченої і духовної особистості, в які були б закладені вищі гуманістичні цінності і смисли;
- розвиток творчого потенціалу майбутнього професіонала з метою забезпечення функціонування сучасної наукової парадигми, яка б сприяла процесам адаптації індивіда в новому інформаційному суспільстві;

- гуманітаризацію освітньо-виховного процесу шляхом культурологізації, наповнення його ціннісно-смісловими змістами, що сприяло б логічному поясненню світу і виводило особистість на осмислене світорозуміння;
- досягнення відповідного розвитку культурної компетентності, що виводило б на якісне вирішення професійних завдань з позиції досягнутого морально-духовного рівня.

Такий підхід до змісту освіти повинен виводити на вищі людські устремління, на вищі життєві ідеали й пріоритети, тобто на духовні смисли людського буття, бо саме єдність культури, науки і освіти сприяє гармонізації соціальних взаємин [1, с. 128]. І саме духовність зумовлює статус освіти як одвічної духовної цінності для всіх історичних часів та народів. Поки існуватиме людина, духовність (сформована засобами навчання і виховання) буде головним виміром її соціальності, критерієм особистісної культури, гарантом самореалізації. А це, в свою чергу, означає, що освіта завжди розгортатиме свою духовну сутність, формуючи особистість, яка не буде залежати від історично-змінних соціальних, економічних, політичних та інших впливів, а стане носієм духовного досвіду людства і буде здатною передавати його новим поколінням.

В такому розумінні основне значення культурологічної освіти полягає у створенні умов для актуалізації духовного потенціалу та формування духовної сфери майбутнього фахівця, а його духовний розвиток повинен стати змістом та кінцевим результатом навчально-виховного впливу.

Водночас необхідно пам'ятати про компетентнісний підхід до підготовки фахівця, що дає змогу зберегти культурно-історичні та етносоціальні цінності, якщо компетентності розглядати як особистісні утворення, що містять інтелектуальні, почуттєво-емоційні і морально-духовні складові. Це стосується насамперед культурної компетентності, яка передбачає здатність особистості жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими цінностями, або ж громадянської компетентності, що передбачає формування здатності захищати та піклуватися про відповідальність, права, інтереси та потреби людини і громадянина, держави і соціуму.

Осмислення законів духовної культури формує у юриста найвищі духовні цінності, розвиває духовну свідомість, пояснює природу людини, з'ясовує мету та сенс людського буття. Формуючи власні духовні сутності, юрист усвідомлює, що тільки духовність визначає його як повноцінну особистість, котра прагне до якісного життя, ознаками якого є духовні чинники, спрямовані на постійне самопізнання, на розвиток духовних засад професійної діяльності. Цьому сприяє сучасна ситуація нового етапу духовного відродження України, в якій кожен юрист має визначитися: що для нього є найважливішим – буття чи володіння? Як зазначає Е. Фромм, лише буття означає життєлюбність і справжню причетність до світу. Любов до життя існує незалежно від складних умов та долі, й у першу чергу людина повинна відчувати радість від того, що допомогла іншому, а не від володіння чимось або кимось [5, с. 112].

Наше бачення духовного розвитку особистості магістра юридичного фаху подає у схемі, що відображає структурно-змістові зв'язки між складовими цього процесу і прямою залежністю ефективності діяльності майбутнього спеціаліста від духовних чинників, під впливом яких він виробляє власну правову позицію, удосконалює кваліфікацію, збагачує внутрішню культуру, захищаючи себе від професійної деформації (рис. 2). Внутрішній світ юриста забезпечує у цілому його всебічний розвиток, який визначає і сенс його життя, і призначення професійної діяльності.

Культурологічний комплекс з формування духовної культури магістра права включає: принципи духовної культури юриста; функції духовної культури юриста; духовний імператив особистості юриста; концепти множини культур особистості юриста: моральний, інтелектуальний, національний, політичний, психологічний, естетичний, педагогічний, функціонально-інформаційний; культурологічну свідомість і культурологічні почуття; компетентності (культурну, правову, професійну, громадянську та ін.); знання норм духовного права; правову свідомість; правничу етику.

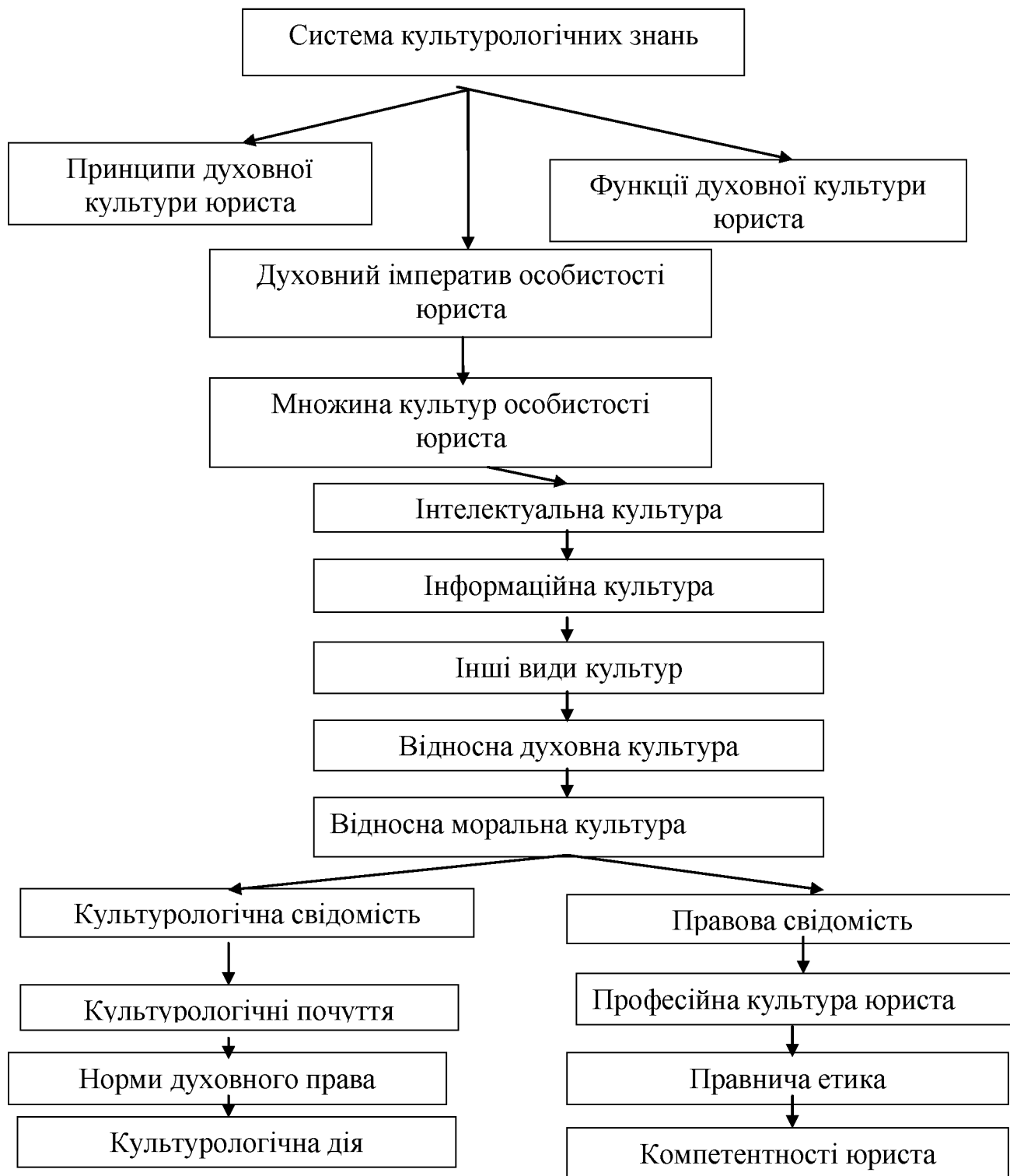

Рис. 2. Культурологічний комплекс з формування духовної культури магістра права

Всі етапи культурологічного комплексу працюють на духовні виміри професійної культури фахівця. Кожна складова духовної культури наповнює правосвідомість юриста глибоким усвідомленням необхідності, корисності та цінності юридичних дій. Наприклад, принципи духовної культури юриста, а саме: національні інтереси, моральність, інтелектуальність, людяність, глибинність внутрішніх переконань, пріоритет духовного над матеріальним орієнтують його на зміцнення духовних підвалин юридичної практики.

Функції духовної культури, серед яких ми віділяємо осмислення юристом законів духовного світу, духовне піднесення, збагачення гуманістичним світоглядом, запобігання духовним стресам, осмислення духовного змісту юридичних законів, формують у юриста найвищі духовні цінності, розвивають його духовну свідомість як захисника добра і милосердя [4, с. 309].

Оскільки у заявленому підході до формування духовності особистості ми беремо визначений у сучасній культурології підхід до культури як особливого духовно-енергетичного поля, у якому відбувається самореалізація як спільнот, так і окремих індивідів, то цілком зрозумілим є трактування культурологічної освіти як процесу духовного становлення соціалізованих, компетентних професіоналів як частини еліти суспільства, котрі засвоюють аксіологічний характер норм, правил і законів соціокультурного простору України. Правосвідомість такого фахівця наповнюється глибинними культурними змістами, духом права через переосмислення культурного досвіду людства, бо саме культурна свідомість виводить дієвого суб'єкта соціуму на прагнення переборювати власними духовними зусиллями соціальну обмеженість і виходити у сферу вищих форм культури, а значить і правовідносин. Скажімо, засвоєння теоретичних підвалин курсу “Духовна культура України у світовому контексті”, як-от: розуміння вихідних понять духовного виміру людського буття (дух, душа, духовність, духовна культура, свобода духу, світова душа тощо), визначення духовності як внутрішньої сфери самозаявлення особистості з виходом на розуміння її складових та ціннісних установок, моделювання сутності духовності як соціокультурного феномена, аналіз процесу розвитку української культурологічної думки, світоглядних концепцій українських культурологів, вчених щодо подальшого поступу української духовної культури у загальноєвропейському контексті водночас виводить майбутніх магістрів права на формування інтелектуального і морально-духовного потенціалу власної життєтворчості, усвідомлення особистих духовних потреб, творення свого духовного світу, визначення меж культурного поля життєдіяльності, аналіз процесів розвитку видів духовної культури у сучасному соціумі, моніторинг базових цінностей професійного середовища.

Виходячи на логіку культуротворчих духовних процесів, на формування не тільки професійних, а й художньо-естетичних, моральних, ціннісних орієнтирів, які ґрунтуються на загальнолюдських і національних вартостях духовної культури, моделюючи свою життєдіяльність через логіку культурної комунікації, майбутні магістри права активно апробують свої культурологічні світоглядні переконання при підготовці наукових доповідей, участі у культурологічних проектах “Врятуймо скарби разом”, роботі у системі юридичних клінік.

Названі структурні елементи духовної культури фахівця-юриста визначають зміст юридичної практики, наповнюючи її глибоким усвідомленням необхідності, корисності та цінності. Професіоналізм юриста однозначно має бути спрямований на збереження і примноження культурної цінності права. Адже творча діяльність,

духовно-інтелектуальні здібності юриста сприяють розвитку існуючої правової системи завдяки юридичній творчості фахівця, широкому діапазону знань, реалізації творчого потенціалу. Все це працює на окультурення права через наповнення його культурними змістами, культурними тенденціями.

Ціннісний, духовний, тобто культурологічний зміст права, принципи культурології права, складові правової культури юриста відповідно до гуманістично-ціннісної спрямованості курсу культурології для юристів детально прослідковані та досліджені нами [3, с. 31].

Зауважимо, що культурологізація процесу підготовки фахівця може бути успішною, якщо у духовному становленні особистості зреалізуються принципи аксіологізації, рефлексивності, креативності, психолого-педагогічного моделювання, наступності культуротворення у особистісній культурі, реалізації множини культур у загальноосвітній і професійній підготовці, культуровідповідності навчально-виховного процесу. Враховуючи такі підходи, можна виділити в якості основних вимог, які ставляться до підготовки фахівця-юриста, чотири блоки духовних культурем:

- блок “громадянська зрілість” (формування національної культури через уміння використовувати і впроваджувати культурно-правові здобутки і загальнолюдські цінності, усвідомлювати політико-правову мету нації у державотворенні): патріотизм, національне мислення, громадянськість, демократизм, національна безпека, виконання національного обов’язку, поглиблення національного духу права, правове забезпечення вільного розвитку нації, юридичне регулювання відносин у соціокультурному середовищі, запобігання технократизму і скептицизму у вирішенні соціально-правових проблем, повага до національних почуттів інших громадян, до рідної мови;
- блок “високий професіоналізм, ділові і творчі якості” (орієнтація на розумну впорядкованість соціокультурного життя, оптимальний баланс інтересів людей і правових норм): правова коеволюція, знання джерел права, раціоналізм професійної діяльності, дотримання фахової гармонії у правовому полі, правові почуття, правова свідомість, верховенство правової культури, правовий менеджмент, запобігання діям правового свавілля, збереження і примноження культурної цінності права, здатність до післядипломної освіти;
- блок “духовна культура, моральний облік” (орієнтація на виконання у практичній діяльності вимог духовного права, на духовні виміри професійного буття): висока моральність, духовний та інтелектуальний потенціал, духовна наповненість правових дій, розуміння закону як цінності культури, пріоритет духовного над матеріальним, розвиток духовних засад службової діяльності, безкорисливість, милосердя, дотримання принципу ненасильства;
- блок “цінності права як форми духовного буття людини” (орієнтація на гармонізацію цілісності світу, соціуму і людської особистості): *належне* як особливе соціокультурне поєднання цінностей і норм; *абсолютне* як трактування цінностей і норм у праві через духовно-практичні формотворення абсолютного характеру; *гармонія* як цільова причинність вищого порядку, особливого одухотворення, *благо* як абсолют і найвища цінність буття, що сприяє удосконаленню морально-правових відносин; *справедливість* як бажана ціль, до якої прагне право; *свобода*, яка визначається не лише морально-правовою, але й культурною свідомістю.

Зауважимо, що блок цінностей права заслуговує особливої уваги, бо саме заради їх досягнення майбутній фахівець активізує свої духовні і практичні зусилля.

Адже ці цінності стають змістовим наповненням і культурної, і правової свідомості, визначають аксіологію права у цілому. По відношенню до права аксіологічний підхід визначає духовні пошуки щодо змісту норм і законів, їх спрямованості на поглиблення внутрішніх потреб особистісного духу. Якщо імперативність правової норми є категоричною, то імперативність цінності активізує кращі сутності особистості, її екзистенційну енергію.

Отже, духовну культуру майбутнього юриста, зокрема магістра права ми розглядаємо як рівень оволодіння ним всією сукупністю духовних надбань людства у науці, освіті, культурі та практичну реалізацію загальнолюдських і національних цінностей у правовому полі. Структурними елементами духовної культури юриста ми вважаємо: знання філософсько-культурологічного змісту законів Всесвіту, переосмислене розуміння історії культури людської спільноти, особливостей розвитку антропології, етнографії, етнопсихології, релігієзнавства, художньої культури у всіх її проявах, розвинену духовність, дотримання норм правничої моралі і етики, використання загальнолюдських і національних цінностей у правовому вимірі.

Література

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века: уч. пособ. для самообразования / Б. С. Гершунский. – М., 2002. – С. 128.
2. Зеліско Л. Духовність як соціокультурний феномен / Любов Зеліско // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2009. – №2. – С. 218.
3. Зеліско Л.І. Культурологічна освіта майбутнього юриста : монографія / Л. І. Зеліско. – Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ ім. В. Стефаника, 2010. – С. 31, 115.
4. Зеліско Л. І. Культурологічна освіта майбутніх юристів у вищій школі (теоретико-методичні засади): монографічне дослідження / Л.І. Зеліско. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2017. – 368 с.
5. Фромм Э. Иметь или быть? / Э. Фромм / пер. с англ. Н. И. Войскунской и И. И. Каменкович. / под. общ. ред. В. И. Добренкова. – М. : Прогресс, 1986. – С. 112.

References

1. Hershunskyi B.S. Fylosofyia obrazovanyia dlia XXI veka: uch. posob. dlia samoobrazovanyia / B. S. Hershunskyi. – M., 2002. – S. 128.
2. Zelisko L. Dukhovnist yak sotsiokulturnyi fenomen / Liubov Zelisko // Pedagogika i psykholohiia profesiinoi osvity : naukovo-metodychnyi zhurnal. – 2009. – №2. – S. 218.
3. Zelisko L.I. Kulturolohichna osvita maibutnoho yurysta : monohrafiia / L. I. Zelisko. – Ivano-Frankivsk : Vyd-vo PNU im. V. Stefanyka, 2010. – S. 31, 115.
4. Zelisko L. I. Kulturolohichna osvita maibutnikh yurystiv u vyshchii shkoli (teoretyko-metodychni zasady): monohrafichne doslidzhennia / L.I. Zelisko. – Ivano-Frankivsk : Vyd-vo Prykarpat. nats. un-tu im. V. Stefanyka, 2017. – 368 s.
5. Fromm Э. Ymet yly byt? / Э. Fromm / per. s anhl. N. Y. Voiskunskoi y Y. Y. Kamenkovych. / pod. obshch. red. V. Y. Dobrenkova. – M. : Prohress, 1986. – S. 112.

Одержано статтю: 15.02.2018

Прийнято до друку: 1.03.2018